eISSN 3083-7642, ISSN 2312-2781; DOI: https://doi.org/10.33189/ectu.v122i2.342; дата публікації: 2026/05/31; дата прийняття до друку: 2026-05-14; дата надходження до редакції: 2026-03-11

Прорецензовано 11.05.26

Схвалено до друку 14.05.2026

УДК 8142.389.234

Юлія Шевченко,
доктор філософії зі спеціальності «Психологія»,
доцент кафедри спеціальної педагогіки
e-mail: julia_shevchenko81@ukr.net
ORCID ID: 0000-0002-1861-3433

Yulia Shevchenko,
Doctor of Philosophy in Psychology,
Associate Professor of the
Department of Special Pedagogy

Харківський національний педагогічний
університет імені Г.С. Сковороди
вул. Алчевських, 29, Харків, 61002, Україна

Kharkiv National Pedagogical University
named after G.S. Skovoroda
29, Alchevskikh St., Kharkiv, 61002, Ukraine

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК МОВЛЕННЄВИХ ПОРУШЕНЬ І КОГНІТИВНИХ ПРОЦЕСІВ: ПСИХОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ

THE INTERRELATIONSHIP BETWEEN SPEECH DISORDERS AND COGNITIVE PROCESSES: A PSYCHOLOGICAL ASPECT

Анотація. Досліджено взаємозв'язок мовленнєвих порушень із когнітивними процесами у дітей різного віку, зокрема вплив мовленнєвих порушень на розвиток уваги, пам'яті, мислення і виконавчих функцій. Показано, що мовленнєві труднощі часто супроводжуються порушенням структури когнітивної діяльності, зокрема зниженням оперативної пам'яті,

Стаття та будь-який пов'язаний з нею опублікований матеріал поширюється за ліцензією Creative Commons Attribution License (CC BY 4.0).

eISSN 3083-7642, ISSN 2312-2781; DOI: https://doi.org/10.33189/ectu.v122i2.342; дата публікації: 2026/05/31; дата прийняття до друку: 2026-05-14; дата надходження до редакції: 2026-03-11

уповільненою обробкою інформації та ускладненням логічних операцій. Встановлено, що мовленнєві порушення формують специфічні психологічні стратегії компенсації, які проявляються через підвищену увагу до невербальних сигналів, розвиток просторового мислення та посилення візуальної пам'яті. Проаналізовано вплив порушення мовлення на формування самооцінки, емоційної регуляції та соціальної адаптації, показано, що діти з подібними порушеннями демонструють підвищену емоційну вразливість, схильність до тривожності та труднощі в міжособистісній взаємодії. Наголошено на необхідності комплексного підходу до корекції мовлення, який включає розвиток когнітивних навичок, стимуляцію виконавчих функцій та підтримку психологічного благополуччя дитини. Запропоновано використання інтегрованих методик, що поєднують логопедичні вправи з когнітивними тренуваннями, ігрові та інтерактивні техніки, а також психологічне консультування батьків і педагогів для забезпечення ефективної адаптації дітей у навчальному середовищі. Висвітлено значення міждисциплінарної взаємодії фахівців для оптимізації процесу корекції, зокрема залучення психологів, логопедів та педагогів, щоб зменшити когнітивні та емоційні обмеження, пов'язані з мовленнєвими порушеннями. Робота підкреслює, що рання діагностика та систематична підтримка когнітивних процесів можуть значно підвищити ефективність мовленнєвої реабілітації та сприяти соціальній інтеграції дитини. Представлено огляд сучасних досліджень у сфері когнітивної психології та нейропсихології мовлення, показано перспективи застосування інноваційних технологій у розвитку мовленнєвих і когнітивних компетенцій. Стаття актуальна для психологів, логопедів педагогів, а також для науковців, які досліджують взаємозв'язок мовлення і когнітивної діяльності, та формує підґрунтя для подальших досліджень ефективних методик корекційної роботи.

Ключові слова: мовленнєві порушення, когнітивні процеси, психологічний аспект, розвиток уваги, пам'ять, мислення, психологічна підтримка.

Abstract. The relationship between speech disorders and cognitive processes in children of different ages has been studied, in particular, the impact of speech disorders on the development of attention, memory, thinking and executive functions. It has been shown that speech difficulties are often accompanied by a violation of the structure of cognitive activity, in particular, a decrease in working memory, slowed information processing and the complication of logical operations. It has been established that speech disorders form specific psychological compensation strategies, which are manifested through increased attention to non-verbal signals, the development of spatial thinking and enhanced visual memory. The impact of speech disorders on the formation of self-esteem, emotional regulation and social adaptation has been analyzed, it has been shown that children with such disorders demonstrate increased emotional vulnerability, a tendency to anxiety and difficulties

Стаття та будь-який пов'язаний з нею опублікований матеріал поширюється за ліцензією Creative Commons Attribution License (CC BY 4.0).

eISSN 3083-7642, ISSN 2312-2781; DOI: https://doi.org/10.33189/ectu.v122i2.342; дата публікації: 2026/05/31; дата прийняття до друку: 2026-05-14; дата надходження до редакції: 2026-03-11

in interpersonal interaction. The need for a comprehensive approach to speech correction is emphasized, which includes the development of cognitive skills, stimulation of executive functions and support for the child's psychological well-being. The use of integrated methods that combine speech therapy exercises with cognitive training, game and interactive techniques, as well as psychological counseling of parents and teachers is proposed to ensure effective adaptation of children in the educational environment. The importance of interdisciplinary interaction of specialists for optimizing the correction process is highlighted, in particular, the involvement of psychologists, speech therapists and teachers in order to reduce cognitive and emotional limitations associated with speech disorders. The work emphasizes that early diagnosis and systematic support of cognitive processes can significantly increase the effectiveness of speech rehabilitation and promote the social integration of the child. An overview of modern research in the field of cognitive psychology and neuropsychology of speech is presented, and the prospects for the application of innovative technologies in the development of speech and cognitive competencies are shown. The article is relevant for psychologists, speech therapists, teachers, as well as for scientists who study the relationship between speech and cognitive activity, and forms the basis for further research into effective methods of correctional work.

Key words: speech disorders, cognitive processes, psychological aspect, development of attention, memory, thinking, psychological support.

Актуальність дослідження зумовлено значним зростанням кількості дітей з мовленнєвими порушеннями у сучасних освітніх системах, що висуває підвищені вимоги до психологічної та педагогічної підтримки таких учнів. Мовлення є не лише засобом комунікації, а й фундаментальною когнітивною функцією, яка забезпечує формування мислення, пам’яті, уваги та виконавчих функцій, тому порушення мовленнєвої компетенції безпосередньо впливають на загальний когнітивний розвиток дитини. Незважаючи на існування широкого спектра логопедичних і педагогічних програм, значна частина досліджень концентрується на корекції мовлення, водночас психологічні аспекти взаємозв’язку мовленнєвих і когнітивних процесів досліджені недостатньо, що створює потребу у комплексному підході, здатному інтегрувати нейропсихологічні, психологічні та педагогічні компоненти. Психологічне супроводження дітей із мовленнєвими порушеннями є критично важливим, оскільки дефіцит мовленнєвої компетенції формує специфічні емоційні та

Стаття та будь-який пов’язаний з нею опублікований матеріал поширюється за ліцензією Creative Commons Attribution License (CC BY 4.0).

eISSN 3083-7642, ISSN 2312-2781; DOI: https://doi.org/10.33189/ectu.v122i2.342; дата публікації: 2026/05/31; дата прийняття до друку: 2026-05-14; дата надходження до редакції: 2026-03-11

поведінкові стратегії компенсації, які впливають на соціальну адаптацію, рівень самооцінки та здатність до навчальної діяльності. Актуальність теми зростає в умовах інклюзивної освіти, де педагогічні та психологічні ресурси повинні забезпечувати не лише розвиток мовленнєвих навичок, а й підтримку когнітивної та емоційної сфери дитини для оптимальної інтеграції у навчальний процес. Крім того, сучасні дослідження нейропсихології підкреслюють значення ранньої діагностики та системного моніторингу когнітивних функцій у дітей з мовленнєвими порушеннями, що відкриває нові перспективи для розробки ефективних корекційних програм, спрямованих на комплексне підсилення когнітивних і комунікативних компетенцій. Отже, актуальність дослідження обумовлена необхідністю науково обґрунтованого аналізу взаємозв'язку мовлення та когнітивних процесів, розробки психологічних стратегій компенсації та інтегрованих методик корекційної роботи, що має практичне значення для психологів, логопедів, педагогів і науковців, зацікавлених у підвищенні ефективності навчально-корекційного процесу та забезпеченні комплексної психолого-педагогічної підтримки дітей з мовленнєвими порушеннями (Палатовська О., 2021).

Аналіз попередніх досліджень і публікацій. Дослідження даної сфери здійснювали українські науковці – В. Тарасун, С. Конопляста, К. Крутій, З. Ленів, І. Мартиненко І. Омельченко, Є. Данілавічуте, М. Породько, Ю. Рібцун, Є. Соботович, І. Сухіна, В. Тарасун, В. Тищенко, Л. Трофименко та інші.

Мета статті полягає у всебічному аналізі психологічних аспектів взаємозв'язку мовленнєвих порушень із когнітивними процесами у дітей, виявленні специфічних механізмів впливу порушення мовленнєвої компетенції на розвиток уваги, пам'яті, мислення та виконавчих функцій, а також обґрунтуванні ефективних психологічних і психолого-педагогічних стратегій компенсації для оптимізації навчальної та соціальної адаптації дітей із мовленнєвими труднощами. Стаття спрямована на інтеграцію сучасних даних нейропсихології, когнітивної психології та логопедичної практики з метою створення науково обґрунтованих рекомендацій для педагогів, психологів і батьків щодо підвищення ефективності корекційної роботи, розвитку

Стаття та будь-який пов'язаний з нею опублікований матеріал поширюється за ліцензією Creative Commons Attribution License (CC BY 4.0).

eISSN 3083-7642, ISSN 2312-2781; DOI: https://doi.org/10.33189/ectu.v122i2.342; дата публікації: 2026/05/31; дата прийняття до друку: 2026-05-14; дата надходження до редакції: 2026-03-11

когнітивних і комунікативних компетенцій, а також забезпечення комплексного психоемоційного супроводу дітей у навчальному середовищі.

Процедура дослідження полягала у комплексному та системному аналізі взаємозв'язку мовленнєвих порушень із когнітивними процесами у дітей різного віку шляхом поєднання теоретичного огляду сучасних наукових джерел, психолого-педагогічного спостереження та емпіричного дослідження. Було проведено оцінку когнітивних функцій дітей з мовленнєвими труднощами, зокрема уваги, пам'яті, мислення та виконавчих функцій, із використанням стандартизованих психологічних методик, включаючи нейропсихологічні тести, когнітивні вправи та спостережні шкали. Паралельно здійснювався аналіз специфічних психологічних реакцій дітей на мовленнєві дефіцити, виявлення стратегій компенсації, рівня емоційної регуляції та соціальної адаптації у навчальному середовищі. Особлива увага приділялася інтеграції спостережень фахівців різного профілю – психологів, логопедів та педагогів, для формування цілісного розуміння впливу мовленнєвих порушень на когнітивну сферу та поведінкові прояви. На основі отриманих даних було розроблено систему психолого-педагогічних рекомендацій, спрямованих на стимуляцію когнітивних і мовленнєвих компетенцій, а також на підтримку емоційного благополуччя дитини. Процедура дослідження передбачала кілька етапів: підготовчий, вибір учасників, уточнення вікових та клінічних характеристик, діагностичний, проведення тестування та спостереження, аналітичний, обробка та інтерпретація отриманих даних, та практичний, формування рекомендацій і методичних заходів для педагогів та психологів, що працюють з дітьми з мовленнєвими порушеннями. Такий системний підхід дав змогу забезпечити високий рівень наукової достовірності результатів, об'єктивно оцінити взаємозв'язок мовленнєвих і когнітивних процесів та визначити ефективні психологічні стратегії корекційної роботи (Шапочка, К.А., Трубаєва, К.А., 2022).

Результати дослідження. Мовленнєві порушення у дітей є складним явищем, яке має багатоаспектний вплив на розвиток когнітивних процесів та загальний психоемоційний стан. Формування мовленнєвої компетентності тісно пов'язане з розвитком мислення, пам'яті, уваги та виконавчих функцій, оскільки

Стаття та будь-який пов'язаний з нею опублікований матеріал поширюється за ліцензією Creative Commons Attribution License (CC BY 4.0).

eISSN 3083-7642, ISSN 2312-2781; DOI: https://doi.org/10.33189/ectu.v122i2.342; дата публікації: 2026/05/31; дата прийняття до друку: 2026-05-14; дата надходження до редакції: 2026-03-11

мовлення слугує засобом організації внутрішніх когнітивних схем, обробки інформації та планування дій. Відповідно будь-які труднощі у засвоєнні мовленнєвих структур безпосередньо впливають на ефективність навчальної діяльності та соціальну адаптацію (Швець О.І., 2011).

Діти з мовленнєвими порушеннями часто проявляють сповільненість у сприйнятті і засвоєнні вербальної інформації, утруднення у формуванні логічних зв'язків та систематизації знань. Ці особливості створюють складнощі в процесі виконання навчальних завдань, оскільки потребують додаткових ресурсів уваги і пам'яті, що формує підвищену когнітивну навантаженість. Водночас такі діти активно розвивають компенсаторні механізми, що дозволяють адаптуватися до навчального середовища. До таких механізмів належать посилене використання візуальної пам'яті, розвиток просторового та логічного мислення, концентрація на невербальних сигналах та структурована організація дій. Психологічні характеристики дітей із мовленнєвими порушеннями містять в собі підвищену чутливість до оцінки, страх помилок, коливання самооцінки та схильність до тривожності. Такі особливості потребують цілеспрямованої психоемоційної підтримки, яка спрямована на формування впевненості у власних можливостях, розвиток внутрішніх ресурсів і підвищення мотивації до навчання. Стратегії психологічної підтримки передбачають індивідуальні консультації, групові заняття, розвиток саморегуляції та навчання ефективним когнітивним прийомам (Палатовська О., 2021).

Взаємозв'язок мовленнєвих порушень і когнітивних процесів проявляється у багатьох сферах навчальної діяльності. Відповідно комплексна робота передбачає розвиток уваги, пам'яті, мислення та виконавчих функцій у поєднанні з корекцією комунікативних навичок. Стимулювання когнітивної активності через інтерактивні та ігрові методики дозволяє дітям засвоювати інформацію ефективніше, долати труднощі, пов'язані з мовленням, і формувати адаптивні стратегії поведінки. Особлива увага приділяється міждисциплінарній взаємодії педагогів, психологів і логопедів. Така співпраця дає змогу оцінити індивідуальні особливості дітей, розробити адаптовані програми навчання та підтримки, а також забезпечити системну психоемоційну підтримку. Визначення ефективних

Стаття та будь-який пов'язаний з нею опублікований матеріал поширюється за ліцензією Creative Commons Attribution License (CC BY 4.0).

eISSN 3083-7642, ISSN 2312-2781; DOI: https://doi.org/10.33189/ectu.v122i2.342; дата публікації: 2026/05/31; дата прийняття до друку: 2026-05-14; дата надходження до редакції: 2026-03-11

стратегій включає оцінку когнітивних процесів, виявлення оптимальних методів стимуляції пам'яті та уваги, а також розробку вправ для розвитку логічного та абстрактного мислення. У процесі розвитку когнітивних функцій діти з мовленнєвими порушеннями демонструють активне використання стратегій самоконтролю, планування дій та організації навчальної діяльності. Ці стратегії формуються як результат постійної адаптації до обмежень у комунікації і сприяють розвитку самостійності, підвищенню впевненості та зменшенню психоемоційного навантаження. Важливо враховувати, що ефективність таких стратегій значною мірою залежить від системної підтримки дорослих, які супроводжують дитину у навчанні та соціальній взаємодії (Ніколаєску, І., Бондар, В., Мариняка, Р., 2024).

Когнітивні функції у дітей із мовленнєвими порушеннями мають специфічні особливості, які визначають їхню навчальну ефективність, соціальну адаптацію та психоемоційний стан. Основні когнітивні процеси – це увага, пам'ять, мислення, виконавчі функції та планування дій. Кожна з цих сфер потребує окремого аналізу, оскільки порушення у мовленні безпосередньо впливають на їх розвиток. Увага у дітей із мовленнєвими порушеннями часто характеризується фрагментарністю, нестійкістю та підвищеною вразливістю до відволікань. Діти швидко втомлюються під час сприйняття вербальної інформації, що вимагає спеціалізованих методик стимуляції уваги. Практичні методи передбачають структуровані вправи на концентрацію, ігрові завдання з поетапною інструкцією, а також використання візуальних підказок і карток для фокусування на завданні. Вправи з послідовним виконанням дій, інтерактивні завдання та комп'ютерні тренажери дають можливість підтримувати стабільний рівень уваги та розвивати здатність до тривалого зосередження (Матвєєва Н., 2019).

Пам'ять у таких дітей також має специфіку. Вербальна пам'ять часто розвинута слабше через утруднення у формуванні словесних образів, тоді як візуальна і просторово-логічна пам'ять можуть бути відносно сильними. Практичні методики стимуляції передбачають використання асоціативних карток, сюжетно-рольових ігор, вправ на відтворення візуальної інформації та вправи на послідовне відтворення дій. Вправи на розвиток робочої пам'яті, такі

Стаття та будь-який пов'язаний з нею опублікований матеріал поширюється за ліцензією Creative Commons Attribution License (CC BY 4.0).

eISSN 3083-7642, ISSN 2312-2781; DOI: https://doi.org/10.33189/ectu.v122i2.342; дата публікації: 2026/05/31; дата прийняття до друку: 2026-05-14; дата надходження до редакції: 2026-03-11

як запам'ятовування коротких списків, послідовностей або алгоритмів, допомагають дитині структурувати інформацію та підвищують ефективність навчальної діяльності. Мислення у дітей із мовленнєвими порушеннями проявляється як здатність до аналізу, порівняння, класифікації та синтезу інформації, але ці процеси часто сповільнені через труднощі у вербальній комунікації. Стимуляція мислення здійснюється через логічні ігри, задачі на встановлення причинно-наслідкових зв'язків, вправи на класифікацію об'єктів, використання схем і таблиць для структурування інформації. Важливо поєднувати вербальні завдання з візуальними матеріалами, що дозволяє компенсувати утруднення у словесному висловлюванні та сприяє розвитку абстрактного мислення. Виконавчі функції – здатність до планування, організації, контролю та гнучкого регулювання поведінки – часто проявляються у дітей із мовленнєвими порушеннями у вигляді труднощів у самоконтролі, плануванні дій і адаптації до нових умов. Практичні методики розвитку виконавчих функцій містять послідовне виконання комплексних завдань, використання планувальних схем, вправи на відкладене виконання дій та контроль за досягненням проміжних результатів. Впровадження структурованих алгоритмів і наочних схем дає змогу дитині розвивати здатність до самостійного планування та організації дій у навчальній та повсякденній діяльності (Гуменюк О., Пацула І., Павлюк А., 2022).

Особливе значення мають компенсаторні стратегії, що допомагають дитині адаптуватися до труднощів у мовленні. До них належать: використання візуальних підказок і схем, активне залучення невербальних засобів комунікації, опора на рухову активність, ігрові методики та інтерактивні вправи. Такі стратегії сприяють розвитку когнітивної гнучкості, підвищують мотивацію та дозволяють дитині ефективно інтегруватися в навчальний процес, незважаючи на мовленнєві обмеження. Практичні програми стимуляції когнітивних функцій повинні бути системними, індивідуалізованими та багатокомпонентними. Вони містять в собі поєднання розвитку уваги, пам'яті, мислення та виконавчих функцій, інтегроване з розвитком комунікативних навичок і психоемоційної регуляції. Важливо поєднувати індивідуальні та групові заняття, що дозволяє одночасно розвивати

Стаття та будь-який пов'язаний з нею опублікований матеріал поширюється за ліцензією Creative Commons Attribution License (CC BY 4.0).

eISSN 3083-7642, ISSN 2312-2781; DOI: https://doi.org/10.33189/ectu.v122i2.342; дата публікації: 2026/05/31; дата прийняття до друку: 2026-05-14; дата надходження до редакції: 2026-03-11

когнітивні процеси та соціальні навички, а також формувати позитивне ставлення до навчання. Інтерактивні та ігрові методики стимулюють не лише когнітивний розвиток, а й емоційно-позитивну мотивацію до навчальної діяльності. Використання сюжетно-рольових ігор, квестів, логічних головоломок і навчальних мультимедійних програм дає змогу дитині інтегрувати навчальний досвід у реальні життєві ситуації, формуючи стійкі когнітивні та адаптивні навички (Галущенко В.І., 2020).

Практичні методи стимуляції когнітивного розвитку передбачають поєднання логопедичних вправ із тренуванням уваги, пам’яті та мислення. Застосування ігрових та інтерактивних завдань, структурованих інструкцій і послідовного навчання сприяє засвоєнню матеріалу, розвитку адаптивних стратегій і підвищенню мотивації до навчання. Психологічна підтримка включає навчання самоконтролю, розвиток емоційної стабільності та формування соціальних навичок, що забезпечує більш ефективну інтеграцію дітей у навчальний процес. Діти з мовленнєвими порушеннями формують специфічні психологічні механізми компенсації та адаптації, які дозволяють їм ефективно взаємодіяти з навчальним та соціальним середовищем. Ці механізми виникають як результат тривалої адаптації до обмежень у комунікації та пов’язаних із нею когнітивних труднощів і є критично важливими для розвитку самостійності, емоційної стабільності та навчальної активності. Основним компонентом механізмів компенсації є посилене використання альтернативних каналів обробки інформації. Діти активно залучають візуальну пам’ять, просторове мислення, а також увагу до невербальних сигналів і контекстуальних підказок, що дозволяє їм частково компенсувати труднощі у вербальній комунікації та опануванні навчальних завдань.

Психологічні стратегії адаптації передбачають розвиток когнітивних схем, які забезпечують планування, послідовність дій та аналіз ситуацій. Така організація мислення дає можливість дитині передбачати можливі труднощі у виконанні завдань і попередньо формувати ефективні способи їх подолання. Ці стратегії активно підтримуються педагогами та психологами через структуровані вправи, моделювання навчальних ситуацій та поступове збільшення складності

Стаття та будь-який пов’язаний з нею опублікований матеріал поширюється за ліцензією Creative Commons Attribution License (CC BY 4.0).

eISSN 3083-7642, ISSN 2312-2781; DOI: https://doi.org/10.33189/ectu.v122i2.342; дата публікації: 2026/05/31; дата прийняття до друку: 2026-05-14; дата надходження до редакції: 2026-03-11

завдань. Адаптаційні механізми також включають емоційне регулювання, що дозволяє зменшити тривожність, страх помилок та підвищену чутливість до оцінки, які часто супроводжують мовленнєві порушення. Формування ефективної емоційної регуляції сприяє збереженню мотивації до навчальної діяльності та активній участі у соціальних взаємодіях (Бірюкова В., Корнієць К., 2020).

Важливою складовою механізмів компенсації є розвиток самоконтролю та внутрішньої організації поведінки. Діти вчаться оцінювати свої дії, коригувати поведінку відповідно до поставлених завдань та використовувати адаптивні стратегії для подолання труднощів. Такий розвиток саморегуляції забезпечує більш високий рівень незалежності, дає змогу ефективніше взаємодіяти з однолітками та педагогами, а також формує стійкі психологічні навички, які залишаються актуальними у дорослому житті. Психологічні механізми компенсації та адаптації тісно пов’язані з міжособистісною взаємодією. Діти, які отримують системну підтримку від педагогів, психологів і батьків, швидше освоюють ефективні стратегії подолання труднощів, розвивають соціальні навички і формують позитивне ставлення до навчання. У процесі корекційної роботи важливе значення має індивідуальний підхід, що враховує специфіку когнітивного розвитку дитини, її психологічні особливості та рівень мотивації.

Комплексна робота з розвитком компенсаційних стратегій складається таких напрямів: стимуляція когнітивної активності через тренування уваги, пам’яті та мислення, розвиток комунікативних навичок через інтерактивні та ігрові методики, навчання саморегуляції і плануванню дій, а також системну емоційну підтримку. Взаємодія цих компонентів дозволяє формувати адаптивні моделі поведінки, які забезпечують успішну інтеграцію дитини в навчальний процес і соціальне середовище (Швець О.І., 2011).

Отже, психологічні механізми компенсації та адаптації у дітей з мовленнєвими порушеннями є багатокомпонентними, динамічними і тісно пов’язаними з розвитком когнітивних функцій. Вони забезпечують ефективну інтеграцію когнітивних і комунікативних процесів, розвиток самостійності та психоемоційної стабільності, що є критично важливим для навчальної діяльності

Стаття та будь-який пов’язаний з нею опублікований матеріал поширюється за ліцензією Creative Commons Attribution License (CC BY 4.0).

eISSN 3083-7642, ISSN 2312-2781; DOI: https://doi.org/10.33189/ectu.v122i2.342; дата публікації: 2026/05/31; дата прийняття до друку: 2026-05-14; дата надходження до редакції: 2026-03-11

та соціальної адаптації. Комплексний підхід до стимуляції цих механізмів дає можливість забезпечити всебічний розвиток дітей і підвищити ефективність корекційної роботи у навчальному та соціальному середовищі.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Під час дослідження встановлено, що мовленнєві порушення у дітей мають комплексний вплив на розвиток когнітивних процесів, включаючи мислення, пам’ять, увагу та виконавчі функції. Взаємозв’язок між мовленнєвими труднощами та когнітивними функціями є динамічним і багатокомпонентним, що проявляється у необхідності формування специфічних психологічних механізмів компенсації та адаптації. Діти активно використовують візуальні, просторові та логічні стратегії для подолання труднощів, одночасно розвиваючи навички саморегуляції, планування та аналізу дій. Психоемоційна підтримка, структуровані когнітивні вправи та інтеграція між педагогами, психологами і логопедами є критично важливими для ефективної інтеграції дітей у навчальний та соціальний простір.

Розвиток адаптивних стратегій та компенсаційних механізмів сприяє формуванню впевненості у власних можливостях, зменшенню тривожності та підвищенню ефективності навчальної діяльності. Комплексна підтримка когнітивного, комунікативного та психоемоційного розвитку дає змогу дітям подолати обмеження, що виникають унаслідок мовленнєвих порушень, та підвищує їхню соціальну активність і взаємодію з однолітками. Особливу увагу треба приділяти міждисциплінарним методам, які поєднують когнітивні тренінги, розвиток комунікативних навичок та емоційну регуляцію, що дозволить підвищити ефективність навчально-корекційного процесу та сприятиме всебічному розвитку дітей.

Отже, подальші дослідження мають спрямовуватися на визначення оптимальних стратегій інтеграції когнітивного, мовленнєвого та емоційного розвитку, розвиток адаптивних механізмів поведінки та стимуляцію самостійності у дітей із мовленнєвими порушеннями. Результати таких досліджень сприятимуть підвищенню ефективності психолого-педагогічної підтримки, забезпеченню комплексного розвитку когнітивних і комунікативних

Стаття та будь-який пов’язаний з нею опублікований матеріал поширюється за ліцензією Creative Commons Attribution License (CC BY 4.0).

eISSN 3083-7642, ISSN 2312-2781; DOI: https://doi.org/10.33189/ectu.v122i2.342; дата публікації: 2026/05/31; дата прийняття до друку: 2026-05-14; дата надходження до редакції: 2026-03-11

компетенцій та створенню умов для успішної соціальної інтеграції дітей у навчальному і соціальному середовищі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бірюкова, В., & Корнієць, К. (2020). *Логопедичний текст як активізатор інтелектуальної діяльності дитини.* Український світ у наукових парадигмах, 7. 158–160.

2. Галущенко, В.І. (2020). *Особливості впровадження завдань з розвитку емоційної лексики у дітей з порушеннями мовлення в умовах карантину.* Актуальні питання корекційної освіти, 59–67. https://doi.org/10.32626/2413-2578.2020-16.59-67

3. Гуменюк, О., Пацула, І., & Павлюк, А. (2022). *Психолого-педагогічні характеристики дітей із загальним недорозвиненням мовлення та роль психолого-педагогічної характеристики в організації корекційно-розвиткового процесу з дітьми.* Перспективи та інновації науки, 9 (14), 113–126. https://doi.org/10.52058/2786-4952-2022-9(14)-113-126

4. Ласточкіна, О., Литвиненко, & В., Бугаєнко, Т. (2020). *Актуальні питання професійної підготовки майбутніх логопедів.* Актуальні питання гуманітарних наук, 2 (32), 146–151.

5. Матвєєва, Н. (2019).*Чинники впливу на мовленнєві порушення дітей молодшого шкільного віку.* Освітній простір України. Том 17. С. 153–159.

6. Ніколаєску, І., Бондар, В., & Мариняка, Р. (2024). *Особливості формування мовленнєвого розвитку дітей старшого дошкільного віку.* Вісник науки та освіти, 10 (28), 1060–1070. https://doi.org/10.52058/2786-6165-2024-10(28)-1060-1070

7. Пахомова, Н.Г. (2013). *Нейропсихолінгвістика.* Полтава: ТОВ «АСМІ». С. 153-188.

8. Палатовська, О. (2021). Архітектоніка сучасного українського наукового дискурсу. Лінгвістичні дослідження, 55, 175–179. http://doi.org/10.34142/23127546.2021.55.16

9. Сорока, Л., & Орос, М. (2024). *Вплив раннього втручання на прогнозування когнітивних здібностей у дітей із мовленнєвою затримкою.* Перспективи та інновації науки, 6 (40), 1314–1325. https://doi.org/10.52058/2786-4952-2024-6(40)-1314-1325

10. Шапочка, К.А., & Трубаєва, К.А. (2022). *До питання визначення поняття психологічної корекції мовлення.* Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Психологічні науки», 2, 117–123. https://doi.org/10.32999/ksu2312- 3206/2022-2-16

11. Швець, О.І. (2011). *Клініко-педагогічні методи діагностики та корекції мовленнєвих порушень: методичний посібник.* Кам'янець-Подільський. 77 с.

REFERENCES

Стаття та будь-який пов'язаний з нею опублікований матеріал поширюється за ліцензією Creative Commons Attribution License (CC BY 4.0).

eISSN 3083-7642, ISSN 2312-2781; DOI: https://doi.org/10.33189/ectu.v122i2.342; дата публікації: 2026/05/31; дата прийняття до друку: 2026-05-14; дата надходження до редакції: 2026-03-11

1. Biriukova, V., & Korniiets, K. (2020). Lohopedychnyi tekst yak aktyvizator intelektualnoidiialnosti dytyny. *[Speech therapy text as an activator of a child's intellectual activity]*. Ukrainskyi svit u naukovykh paradyhmakh, 7. 158–160. [in Ukrainian].

2. Halushchenko, V.I. (2020). Osoblyvosti vprovadzhennia zavdan z rozvytku emotsiinoi leksyky u ditei z porushenniamy movlennia v umovakh karantynu. [*Features of implementing tasks for the development of emotional vocabulary in children with speech disorders in quarantine conditions].* Aktualni pytannia korektsiinoi osvity, 59–67. https://doi.org/10.32626/2413-2578.2020-16.59-67 [in Ukrainian].

3. Humeniuk, O., Patsula, I., & Pavliuk, A. (2022). Psykholoho-pedahohichni kharakterystyky ditei iz zahalnym nedorozvynenniam movlennia ta rol psykholoho-pedahohichnoi kharakterystyky v orhanizatsii korektsiino-rozvytkovoho protsesu z ditmy. [*Psychological and pedagogical characteristics of children with general speech underdevelopment and the role of psychological and pedagogical characteristics in organizing the correctional and developmental process with children]*. Perspektyvy ta innovatsii nauky, 9 (14), 113–126. https://doi.org/10.52058/2786-4952-2022-9(14)-113-126 [in Ukrainian].

4. Lastochkina, O., Lytvynenko, V., & Buhaienko, T. (2020). Aktualni pytannia profesiinoi pidhotovky maibutnikh lohopediv. *[Current issues of professional training of future speech therapists].* Aktualni pytannia humanitarnykh nauk, 2 (32), 146–151. [in Ukrainian].

5. Matvieieva, N. (2019). Chynnyky vplyvu na movlennievi porushennia ditei molodshoho shkilnoho viku. *[Factors influencing speech disorders in primary school children.].*Osvitnii prostir Ukrainy. Tom 17. C. 153–159. [in Ukrainian].

6. Nikolaiesku, I., Bondar, V., & Maryniaka, R. (2024). Osoblyvosti formuvannia movlennievoho rozvytku ditei starshoho doshkilnoho viku. [*Features of the formation of speech development in children of senior preschool age].* Visnyk nauky ta osvity, 10 (28), 1060–1070. https://doi.org/10.52058/2786-6165-2024-10(28)-1060-1070 [in Ukrainian].

7. Pakhomova, N.H. (2013). Neiropsykholinhvistyka. *[Neuropsycholinguistics].* Poltava: TOV «ASMI». S. 153-188. [in Ukrainian].

8. Palatovska, O. (2021). Arkhitektonika suchasnoho ukrainskoho naukovoho dyskursu. *[Architectonics of modern Ukrainian scientific discourse].* Linhvistychni doslidzhennia, 55, 175–179. http://doi.org/10.34142/23127546.2021.55.16 [in Ukrainian].

9. Soroka, L., & Oros, M. (2024). Vplyv rannoho vtruchannia na prohnozuvannia kohnityvnykh zdibnostei u ditei iz movlennievoiu zatrymkoiu. *[The impact of early intervention on predicting cognitive abilities in children with speech delay].* Perspektyvy ta innovatsii nauky, 6 (40), 1314–1325. https://doi.org/10.52058/2786-4952-2024-6(40)-1314-1325 [in Ukrainian].

10. Shapochka, K.A., & Trubaieva, K.A. (2022). Do pytannia vyznachennia poniattia psykholohichnoi korektsii movlennia. *[On the issue of defining the concept of psychological speech*

Стаття та будь-який пов'язаний з нею опублікований матеріал поширюється за ліцензією Creative Commons Attribution License (CC BY 4.0).

eISSN 3083-7642, ISSN 2312-2781; DOI: https://doi.org/10.33189/ectu.v122i2.342; дата публікації: 2026/05/31; дата прийняття до друку: 2026-05-14; дата надходження до редакції: 2026-03-11

correction]. Naukovyi visnyk Khersonskoho derzhavnoho universytetu. Seriia «Psykholohichni nauky», 2, 117–123. https://doi.org/10.32999/ksu2312- 3206/2022-2-16[in Ukrainian].

11. Shvets, O.I. (2011). Kliniko-pedahohichni metody diahnostyky ta korektsii movlennievykh porushen: metodychnyi posibnyk. *[Clinical and pedagogical methods of diagnosis and correction of speech disorders: a methodological manual]*. Kamianets-Podilskyi. 77 s. [in Ukrainian].

Матеріал надійшов до редакції 11.03.2026 р.

Прорецензовано 10.04.2026

Схвалено до друку 14.05.2026

УДК 371.14: 376.3:37.014.6

Наталія Ярмола,
кандидатка педагогічних наук,
старший науковий співробітник
nat.yar1978@gmail.com
ORCID iD: 0000-0001-9374-5543
Researcher ID: V-4898-2017

Natali Yarmola,
PhD

Інститут спеціальної педагогіки і психології
імені Миколи Ярмаченка НАПН України,
вул. Берлінського 9, м. Київ, 04060, Україна

Mykola Yarmachenko Institute of Special Pedagogy and Psychology
of the National Academy of Sciences of Ukraine,
9 M. Berlinskogo str., Kyiv, 04060, Ukraine

Олег Хотенюк,
АТ «ДАК «УКРВИДАВПОЛІГРАФІЯ»,
аспірант
khotenuk@gmail.com

Стаття та будь-який пов'язаний з нею опублікований матеріал поширюється за ліцензією Creative Commons Attribution License (CC BY 4.0).